

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ROMANISTIKU
KATEDRA ZA LATINSKI JEZIK I RIMSKU KNJIŽEVNOST

Anida Ibričić

**Principi SFL-a na Hanibalovoj biografiji od
Nepota**

Završni magistarski rad

Mentor: prof. dr. Drago Župarić

Sarajevo, juli 2020.

SAŽETAK

U ovome radu opisuje se SFL na petom poglavlju biografije Hanibala, iz spisa *O znamenitim vojskovođama stranih naroda, id est djela O znamenitim ljudima*, koje je napisao Kornelije Nepot. SFL – predstavlja skraćenicu za sistemsku funkcionalnu lingvistiku. Sistemska funkcionalna lingvistika predstavlja lingvističku teoriju koja se bavi analizom tranzitivnosti, tj. analizom rečenice u smislu definisanja procesa, sudionika i okolnosti; preko analize rečenice dolazi do analize čitavoga teksta kao i njegovog odnosa s drugim tekstovima. Uz kratki uvod definisanja SFL–a, u radu će biti predstavljen autor te samo djelo; kao i analiza teksta na kojoj će biti predstavljeni i implementirani principi SFL–a.

KLJUČNE RIJEČI: SFL, sistemska funkcionalna lingvistika, biografija, historiografija tranzitivnost, značenje, funkcija, kolokacija, nominalizacija.

UVOD

Jezik kao sredstvo za međusobnu komunikaciju omogućava razmjenu značenja i povezivanja jezika s društvenim kontekstima u cilju razumijevanja jezika u društvenom životu. U vezi s tim, SFL - sistemska funkcionalna lingvistika nudi načine istraživanja i povezivanja jezika u različitim kontekstima diskursa.

Sistemska funkcionalna lingvistika je jezička teorija koju je razvio Michael Halliday¹; engleski lingvist. *Sistemska funkcionalna gramatika bavi se ispitivanjem struktura većih jezičnih jedinica – teksta ili diskursa te pokušava spojiti strukturne obavijesti s drugim vrstama obavijesti, nastojeći stvoriti koherentan izvještaj o jezičnome djelovanju govornika.*² Bitno je spomenuti da, prema Borucinsky – Tominac Coslovich (2015), sistemska funkcionalna lingvistika obuhvata cjelokupnu teoriju koja se bavi različitim vidovima jezičnog opisa, kao što su fonologija, leksik, sintaksa; pri čemu se naziv sistemska funkcionalna gramatika (SFG) koristi kada se govori o gramatici ili sintaktičkom opisu jezika, a naziv sistemska funkcionalna lingvistika (SFL) isključivo kada se govori o negramatičkim vidovima teorije.

Upravo, cilj ovoga rada jeste da se metodom analize i deskripcije predstavi sistemska funkcionalna lingvistika (SFL) kao jedna od temeljnih funkcionalnih gramatika na dijelu teksta Hanibalove biografije od Nepota. Analiza Hanibalove biografije obuhvatit će principe SFL-a³: njegovu tranzitivnost, tačnije analizu u smislu definisanja procesa, sudionika i okolnosti. Sve to odredit će se s obzirom na metafunkcije jezika preko kojih se ostvaruje povezanost teksta sa kontekstom.

¹ James Paul GEE - Michael HANDFORD, *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*, London –New York, 2012., 21.

² Mirjana BORUCINSKY – Sandra TOMINAC COSLOVICH, Formalno i funkcionalno u jeziku: Sistemska funkcionalna gramatika u odnosu na ostale funkcionalne gramatike i kognitivnolingvističke pristupe, u: *Fluminensia*, god. 27 (2015), br. 2., 16, dostupno online: [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/03_fluminensia_2015_2_Borucinsky_Tominac_Coslovich%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/03_fluminensia_2015_2_Borucinsky_Tominac_Coslovich%20(1).pdf) (pristupljeno 15.5.2020.).

³ U nastavku rada koristit će se akronim *SFL* za *sistemsku funkcionalnu lingvistiku*.

Rad je koncipiran tako da je podijeljen u dva dijela. Prvi dio je teorijski koji se sastoji od tri poglavlja; uz uvodni dio koji daje neke osnovne informacije o SFL-u i opisu predmeta koji se analizira u ovome radu. Prvo poglavlje *Cornelius Nepos* daje biografske i bibliografske podatke o autoru. Kornelije Nepot (lat. *Cornelius Nepos*) bio je rimski historiograf, biograf i pjesnik koji je pripadao zlatnom, Ciceronovom periodu rimske književnosti. Jedna od Nepotovih biografija koja je obuhvaćena ovim radom jeste Hanibalova biografija (*Hannibal*) iz sačuvanog spisa *O znamenitim vojskovođama stranih naroda* (*De excellentibus ducibus exterarum gentium*). Prethodno pomenuti spis pripada djelu *O znamenitim ljudima* (*De viris illustribus*), koje predstavlja zbirku biografija poznatih ljudi podijeljenih u kategorije; a koje je detaljno predstavljeno kroz drugo poglavlje *De viris illustribus*. Poglavlje *Izvorni tekst s prijevodom* sadrži latinski tekst i prijevod petog poglavlja biografije Hanibala iz spisa *De excellentibus ducibus exterarum gentium*, koji je ujedno i predmet analize principa SFL-a u ovome radu.

Nakon teorijskog, u drugom dijelu rada se daje pregled principa SFL-a kroz poglavlje *SFL na Hanibalovoj biografiji od Nepota*; uz deset podnaslova analize teksta. Podnaslovi unutar podnaslova *Funkcije i metafunkcije* opisuju zasebno ideacijsku, interpersonalnu i tekstualna metafunkciju u tekstu. Sljedeći podnaslov *Procesi, sudionici i okolnosti* po podnaslovima analizira zasebno svaku rečenicu teksta kroz određivanje materijalnog, mentalnog, relacijskog, glagolskog ili egzistencijalnih procesa, te određivanje sudionika i okolnosti u okviru procesa. Podnaslov *Informacijska i tematska struktura teksta* na nivou klauza daje pregled datih i novih informacija u tekstu, kao i pregled teme i reme teksta. U vezi informacijske i tematske strukture teksta, sljedeći podnaslov *Tekstna funkcija* prikazuje načine kojima je ostvarena kohezija teksta; dok podnaslovi *Kolokacije, Tranzitivnost, Ideologija, Modalnost, Nominalizacija i Faircloughova pitanja* daju detaljniji pregled i uvid u organizaciju analiziranog teksta.

U finalnom dijelu rada je donesen zaključak u kojem je prikazan značaj SFL na primjeru teksta obuhvaćenog ovim radom, te su iznesene neke od osnovnih značajki do kojih se došlo u ovome radu.

1. CORNELIUS NEPOS

Ab Iove principium. – Početak je od Jupitera (tj. počnimo od najvažnijeg).

Rimsku historiografiju na izmaku rimske republike, I vijeka st. e. karakteriše pojava povijesne biografije, koju u rimsku književnost unosi književnik *Cornelius Nepos*.

Kornelije Nepot, rimski književnik pisao je historiografska djela i biografije, ali i pjesme. Rođen je oko 100. godine st. e. u Cisalpinskoj Galiji, nedaleko od Verone, a umro oko 24. godine st. e. u Rimu, u kojem se posvetio svome studijskom životu.

Datum rođenja Kornelija Nepota dobiven je iz nekoliko neizravnih izvora. *Jeronim u svojim Hronikama postavlja visinu Nepotove književne slave u 40. godinama prije n. e, vjerojatno u njegovim srednjim, a ne u poznim godinama. Nepot je, osim toga, morao uživati u etabliranoj reputaciji povjesničara kad mu je Katul posvetio zbirku pjesama, sigurno prije 54. godine, godine Katulove smrti, ali to se događa nekoliko godina ranije. Za datum smrti općenito se oslanja na Plinija Starijeg koji na dva mjesta (*Naturalis Historia* 9.137, 10.60) izjavljuje da je Kornelije Nepot umro "pod upravom Augusta", sigurno nakon 31. godine, u godini bitke kod Akcija, a možda i nakon 27. jer se režim nakon promjena ustava mogao nazvati "principatom";⁴ državnim uređenjem prvog rimskog cara Oktavijana Augusta.*

Budući da se historiografija prvog vijeka klasičnog doba *id est* Ciceronovog doba, odlikuje visoko izgrađenim proznim stilom i zrelim umjetničkim uobličanjem velikih stilista Cezara i Salustija, historiografija Kornelija Nepota također slijedi savremeni visoki razvoj umjetničke proze, ali proze mnogih historijskih knjiga za lako štivo. *Nepotov stil može služiti kao primjer srednjeg nivoa rimske proze klasičnog razdoblja, pa se zbog svoje lakoće Nepot koristio u školi novog vijeka kao autor za početno latinsko štivo,⁵ čiji uglašeni jezik, čija elegantna fraza i smišljena tehnika već postaju osnove školske nastave i zajedničko dobro obrazovnih Rimljana;⁶ strože umjetničke zahtjeve Nepotov stil ne zadovoljava.⁷ Ipak, u njegovim djelima su vidni pokušaji reproduciranja složenijeg proznog stila njegovog prijatelja Cicerona.*

⁴ Gian Biagio CONTE, *Latin Literature: A History*, Baltimore - London, 1999., 221-222.

⁵ Iosif Moisevič, TRONSKI, *Povijest antičke književnosti*, prev. Miroslav Kravar, Zagreb, 1951., 408.

⁶ Budimir, FLAŠAR, *Pregled rimske književnosti – De auctoribus Romanis*, Beograd, 1986., 208.

⁷ Iosif Moisevič, TRONSKI, *Povijest antičke književnosti*, prev. Miroslav Kravar, Zagreb, 1951., 408.

*Pisac drugog reda, Kornelije Nepot, bio je savremenik Varona, Cicerona, Atika, Katula i Salustija.*⁸ Katul mu je posvetio i knjigu pjesama iz vjerovatno zemljačkih razloga, a budući da su bili porijeklom iz istih oblasti, Nepot je bio blizak baš Katulu, ali i ostalim neotericima. Da je Nepot bio blizak prijatelju Ciceronu, potvrđuju *Pisma Ciceronu (Epistulae ad Ciceronem)*, za koja nije sigurno da li su bila namijenjena objavljivanju niti da li su ikada bila objavljena; a koja su poznata iz Laktancijevog djela *Božanske pouke (Divinarum institutionum)*.

Izgubljena su u potpunosti ova Nepotova djela: jedna opširnija biografija Katona Starijeg, jedna biografija Cicerona, zatim *Hronica (Chronica)*, opšta historija u tri knjige za koje Katul kazuje da su učene i svjedok velikog truda, *Primjeri (Exempla)*, najmanje 4. knjige); *knjige koje bi mogle biti zamišljene kao repertoar za govornike, a u kojima se u izobilju našlo, vjerojatno, izvanrednih obavijesti i zanimljivosti svih vrsta;*⁹ *zbirka anegdota sa moralističkom tendencijom, jedno geografsko djelo i ljubavne pjesme.*¹⁰ Pomenuta *Hronika*, Kornelija Nepota u historiji rimske književnosti, postavlja Nepota na viši nivo; *stoga što je u Rimu „lansirao“ neke nove vrste historijskih spisa.*¹¹ *Tako je za rimsku publiku kompilirao Hroniku u tri knjige, kratak prikaz opće povijesti u onoj mjeri, u kojoj je bila poznata antičkim učenjacima.*¹² *Njegova Hronika bila je neka nova vrsta izvoda, tabelarnog pregleda važnijih historijskih događaja kojim su se i u potonjim vijekovima služili pisci kao priručnikom;*¹³ što predstavlja novinu, budući da takvo hronološko djelo nije postojalo prije u Rimu, a čemu se pripisuje kao začetnik Nepot.

Nešto novo u rimskoj književnosti bila je i njegova zbirka moralističkih anegdota, kao i biografija u kojoj su se poredili Rimljani sa strancima; o čemu će biti više rečeno u sljedećem poglavlju rada. Osim novina koje Nepot unosi u rimsku književnost; *ipak se može reći da se Nepotu najveća zahvalnost odaje za to što je u svom djelu sačuvao dva pisma Kornelije, majke poznatih revolucionara Tiberija i Gaja Grakha, upućena Gaju;*¹⁴ u čiju autentičnost se može posumnjati, kao i potencijalno u veliki broj djela drugih rimskih autora.

⁸ Budimir, FLAŠAR, *Pregled rimske književnosti – De auctoribus Romanis*, Beograd, 1986., 208.

⁹ Gian Biagio CONTE, *Latin Literature: A History*, Baltimore - London, 1999., 222.

¹⁰ Budimir, FLAŠAR, *Pregled rimske književnosti – De auctoribus Romanis*, Beograd, 1986., 208.

¹¹ Isto.

¹² Iosif Moisevič, TRONSKI, *Povijest antičke književnosti*, prev. Miroslav Kravar, Zagreb, 1951., 407.

¹³ Budimir, FLAŠAR, *Pregled rimske književnosti – De auctoribus Romanis*, Beograd, 1986., 209.

¹⁴ Isto.

2. DE VIRIS ILLUSTRIBUS

Ubrzo, nakon pisanja samo historiografskih djela, glavni Nepotovi interesi usmjerili su se na pisanje biografije, povijesne biografije. *De viris illustribus* je povijesno biografsko Nepotovo djelo, koje osim što je najveće i najambicioznije, predstavlja „projekat“; *veliku zbirku biografija sačinjenu u svrhu da ovaj književni žanr postane sistem sistemske usporedbe grčke i rimske civilizacije;*¹⁵ *kroz koju je Nepot rimskoj publici predstavio političku biografiju grčkih državnika.*¹⁶ Samo djelomično je sačuvan njegov spis *O slavnim ljudima (De viris illustribus)*, prema grčkom šabonu (Περὶ ἐνδόσων ἀνδρῶν) koji je imao najmanje 16. knjiga; *ponekad se naziva Vitae.*¹⁷ Sačuvan je odjeljak *O odličnim vojskovođama stranih naroda (De excellentibus ducibus exterarum gentium)* i biografije Katona i Atika iz odjeljka *O rimskim historičarima (De historicis Latinis)*. Vidno je da je u tome djelu Nepot davao razvodnjene i nepouz dane biografije pjesnika, filozofa, vojskovođa, vladara, i to paralelno, rimske i strane;¹⁸ prema kojima je Nepot i razvrstavao ljude u profesionalne kategorije, pri čemu je svaka kategorija trebala napuniti dvije knjige, jedna je tretirala strane predstavnike kategorije (posebno Grke) i jedna je tretirala rimske reprezentativce.¹⁹ Cjelokupan redni popis Nepotovih biografija id est imena ljudi iz odjeljka *O odličnim vojskovođama stranih naroda*, spisa *O slavnim ljudima* prikazan je na sljedećoj slici (Slika 1: Popis biografija *De excellentibus ducibus exterarum gentium*):

¹⁵ Gian Biagio CONTE, *Latin Literature: A History*, Baltimore - London, 1999., 222.

¹⁶ Dickinson College Commentaries, *Cornelius Nepos / Life of Hannibal: Works of Nepos*, dostupno online: <http://dcc.dickinson.edu/nepos-hannibal/works-nepos> (pristupljeno 15.5.2020.).

¹⁷ Gian Biagio CONTE, *Latin Literature: A History*, Baltimore - London, 1999., 222.

¹⁸ Budimir, FLAŠAR, *Pregled rimske književnosti – De auctoribus Romanis*, Beograd, 1986., 208.

¹⁹ Gian Biagio CONTE, *Latin Literature: A History*, Baltimore - London, 1999., 222.

LIBER DE EXCELLENTIBUS DVCIBUS EXTERARVM GENTIVM

Praefatio

Miltiades	Themistocles	Aristides	Pausanias
Cimon	Lysander	Alcibiades	Thrasybulus
Conon	Dion	Iphicrates	Chabrias
Timotheus	Datames	Epaminondas	Pelopidas
Agesilaus	Eumenes	Phocion	Timoleon
On Kings Hamilcar Hannibal			

Slika 1: Popis biografija *De excellentibus ducibus exterarum gentium*²⁰

Nepot je objavio prvo izdanje *De excellentibus ducibus exterarum gentium*; koje je obuhvatalo biografije devetnaest grčkih zapovjednika raspoređenih u grubom hronološkom redoslijedu, nekoliko godina prije nego što je Atik preminuo 32. godine prije nove ere. Životi trojice grčkih zapovjednika - života Hanibala, njegovog oca Hamilkara i perzijskog generala Datamesa - možda su dodani u drugom izdanju, objavljenom negdje prije 27. godine prije nove ere.²¹ U konačnici, ove dvadeset i dvije biografije predstavljale bi jednu od najdužih knjiga koje su preživjele od antike do danas.

Čak iako je grupiranje osoba u kategorije dobro potvrđeno helenističkom biografijom, čini se da sistemsko uspoređivanje Rimljana i stranaca predstavlja značajan izvorni doprinos Kornelija Nepota. Smatralo se da je temeljna svrha takve usporedbe superiornost Rimljana na svakom polju. Ali što sugerira da ostaci djela Kornelija Nepota nisu zasjenjeni nacionalističkim predrasudama. Među svim rimskim piscima on je, na primjer, onaj koji u najboljem svjetlu prikazuje Hanibala, najstrašnijeg neprijatelja s kojim se Rim susretao;²² zbog čega je za potrebe ovoga rada *a fortiori* biografija kartažanskog vojskovođe, prema mnogima najsposobnijeg vojskovođe svih vremena, *Hannibal*, upravo i izabrana za analiza u ovome radu.

²⁰ The Latin Library, *Nepos*, dostupno online: http://www.thelatinlibrary.com/nepos.html?fbclid=IwAR2ruHQEBcLOuVzOpwdn0z-IPSDGM-k3Tlym7SKGdTOknU_r9-E6YrpAeSk (pristupljeno 15.5.2020.).

²¹ Dickinson College Commentaries, *Cornelius Nepos / Life of Hannibal: Works of Nepos*, dostupno online: <http://dcc.dickinson.edu/nepos-hannibal/works-nepos> (pristupljeno 15.5.2020.).

²² Gian Biagio CONTE, *Latin Literature: A History*, Baltimore - London, 1999., 222.

Hannibal, biografija Hanibala daje prikaz portreta najmoćnijeg neprijatelja sa kojim se Rim suočio tokom Drugog punskog rata (218–202. p. n. e.), vođen između Rima i Kartage s ciljem poniženja grada Rima. *Nepot ocrta Hanibalov život od trenutka kada je kao mladić putovao sa vojskom svoga oca, kroz šesnaestogodišnju invaziju na Italiju i burnu političku karijeru u Kartagi, pa sve do opasnog izgnanstva i mogućeg samoubistva daleko od Kartage.*²³ Kroz sjajnu, ali uzaludnu kampanju protiv Rima, Nepot oslikava jednog od najcjelovitijih vojskovođa u historiji, Hanibala; čija će vojna moć kvalitativno velika, ali kvantitativno kroz samo jedan dio Hanibalove biografije deskriptivno biti dovoljna da prikaže Hanibala kao ratnika, ali prvenstveno kao ličnost. *Hannibal* obuhvata trinaest poglavlja, od kojih će peto poglavlje biti analizirano *id est* opisano i prikazano kroz principe sistemske funkcionalne lingvistike (SFL) kao jedne od temeljnih tradicionalnih funkcionalnih gramatika, u ovome radu, na dijelu teksta Hanibalove biografije od Nepota.

Summa summarum: Nepotov projekt povijesnih biografija, simpatičan je za razdoblje u kojem su Rimljani počeli pitati što je karakteristično u njihovoj civilizaciji i otvorili su se za uvažavanje vrijednosti različitih tradicija. Može se čak govoriti i o umjerenom obliku kulturnog relativizma; *pojmovi "moralno časni" i "moralno sramotni", pojašnjava on, nisu Grci i Rimljani. Razlika se očituje razlikovanjem maiorum instituta, "nacionalnih tradicija", svakog naroda. Stoga prilično banalni relativizam zasigurno nije usmjeren na narušavanje ideoloških osnova rimskog društva: razlika između maiorum instituta pojedinih naroda služi za opravdanje različitih navika, a ne za argumentima bezuvjetno pridržavanje stranih praksi.*²⁴ Prema tome, u biografijama Kornelija Nepota vidna je isprepletanost poštovanja tradicionalnim vrijednostima s umjerenim kulturnim relativizmom, u čemu se i ogleda značaj djela *De viris illustribus*.

Nepot vjeruje da biograf treba biti sveobuhvatan, uključujući i sve materijale koje on smatra relevantnim i potrebnima za cjelovitu sliku; da bi se u njegovim procjenama trebao služiti moralnim i etičkim kriterijima kulture i ere u kojoj je svaki ispitanik živio; da se treba osvrnuti na mentalne osobine, ali i navesti neke *res gestae*; i da bi trebao biti komparativan, pokušavajući predstaviti biografije osoba iz Rima i stranih zemalja, kako bi čitatelj mogao procijeniti svaku. *Pokazano je da se sam Nepot pridržavao svojih vlastitih*

²³ Dickinson College Commentaries, *Cornelius Nepos / Life of Hannibal*, dostupno online: <http://dcc.dickinson.edu/nepos-hannibal/preface> (pristupljeno 15.5.2020.).

²⁴ Gian Biagio CONTE, *Latin Literature: A History*, Baltimore - London, 1999., 222.

propisa.²⁵ *Nepot nudi obogaćujuće iskustvo, ostavljajući više zamki čitaocu nego što bi se moglo očekivati;*²⁶ kako bi čitaoc sam donio zaključak o čitajućem sadržaju biografije *id est* o bilo kojoj ličnosti.

Određene za zanimljivo štivo, te biografije ne zamaraju čitaoca pojedinostima. To su kratke biografije s navođenjem sitnih crta i anegdota, koje karakteriziraju osobu, što se prikazuje, s objašnjivanjem stranih običaja za široku publiku i s priprostim moralističkim razmišljanjima. *Autor ne škrtari ukrasima, pohvalama i grdnjama. Susreću se povijesne pogreške, čak i grube: u Militijadovoj biografiji smiješana su, na primjer, dva nosioca toga imena i spojena u jednu biografsku cjelinu.*²⁷ Sve prethodno, zapravo oslikava djelo *De viris illustribus* kroz bitne biografske materijale, poput podataka o porodici, obrazovanju, karakteru, taletima i postignućima; ali i kroz nebitne materijale, ali koje doprinose potpunijem opisu ličnosti koja se razmatra. Također, pokazano je da je Nepot bio u manje kritičnom stanju nego što bi se moglo očekivati s obzirom na ljude čije biografije je napisao. U vezi s tim, signifikantna je u njegovim biografijama i tendencija ka moraliziranju, što se može vidjeti u njegovim filozofskim rečenicama i iskrivljanju događaja u biografijama u svrhu karakterizacije, što je bila tipična odlika helenističkih biografija, koje su bile Nepotov glavni uzor u pisanju njegovih biografija.

Sve prethodno iznošeno o spisu *De viris illustribus*, kao i o umjetničkoj prozi i stilu književnika drugog reda takozvanog školskog stiliste, ali dakako stiliste velike književne vrijednosti gore pomenutog djela, biti će prikazano kroz peto poglavlje Hanibalove biografije, koje će biti analizirano u nastavku rada. Najprije, slijedi latinski tekst i prijevod istog, petog poglavlja Hanibalove biografije.

²⁵ Thomas G. McCarty, The Content of Cornelius Nepos „De viris illustribus“, u: *The Classical World*, br. 67 (6), 1974., 386, dostupno online: https://www.jstor.org/stable/4348069?read-now=1&seq=9#page_scan_tab_contents (pristupljeno 15.5.2020.).

²⁶ Bryn Mawr Classical Review, *Cornelius Nepos. Berhümte Männer. De viris illustribus. Lateinisch-deutsch. Sammlung Tusculum*, Düsseldorf, 2006., dostupno online: <https://bmcr.brynmawr.edu/2006/2006.10.02/> (pristupljeno 15.5.2020.).

²⁷ Iosif Moisevič, TRONSKI, *Povijest antičke književnosti*, prev. Miroslav Kravar, Zagreb, 1951., 408.

3. IZVORNI TEKST S PRIJEVODOM

Ab ovo biti će predstavljen latinski tekst i prijevod petog poglavlja Hanibalove biografije.

(1) Hāc pugnā pugnātā, Rōmam profectus nūllō resistente. In propinquīs urbī montibus morātus est. Cum aliquot ibi diēs castra habuisset et Capuam reverterētur, Q. Fabius Māximus, dictātor Rōmānus, in agrō Falernō eī sē obiēcit.

(2) Hic, clausus locōrum angustiīs, noctū sine ūllō dētrīmentō exercitūs sē expedit; Fabiōque, callidissimō imperātōrī, dedit verba. Namque, obductā nocte, sarmenta in cornibus iuvençōrum dēligāta incendit ēiusque generis multitudīnem magnam dispālātam immīsit. Quō repentīnō obiectō vīsū tantum terrōrem iniēcit exercituī Rōmānōrum, ut ēgredī extrā vāllum nēmō sit ausus.

(3) Hanc post rem gestam nōn ita multīs diēbus M. Minucium Rūfum, magistrum equitum parī ac dictātōrem imperiō, dolō prōductum in proelium, fugāvit. Ti. Semprōnium Gracchum, iterum cōnsulem, in Lūcānīs absēns in īnsidiās inductum sustulit. M. Claudium Marcellum, quīnquiēns cōnsulem, apud Venusiam parī modō interfēcit.

(4) Longum est omnia ēnumerāre proelia. Quā rē hoc ūnum satis erit dictum, ex quō intellegī possit, quantus ille fuerit: quamdiū in Italiā fuit, nēmō eī in aciē restitit, nēmō adversus eum post Cannēsem pugnam in campō castra posuit.²⁸

²⁸ Diogenes: Cornelius Nepos. *Vitae (Cornelii Nepotis Vitae cum Fragmentis*, ed. P. K. Marshall, 1977).

(1) Nakon ove bitke bez ičijeg otpora je krenuo na Rim. Zaustavio se na brdima u blizini grada. Pošto je ondje nekoliko dana držao tabor i vraćao se u Kapuu, Kvint Fabije Maksim, rimski diktator, ispriječio mu se (na putu) u Falernskom polju.

(2) Ovdje se zatvoren u klancu, noću bez ikakve štete za vojsku, izbavio; i Fabija, vrlo lukavog zapovijednika, (nasamario). Naime, pod okriljem noći je zapalio suho granje vezano o rogove junaca i takve ih, raštrkane na sve strane, potjerao. Ovim iznenadnim prizorom je zadao toliki strah rimskoj vojsci da se niko nije usudio izaći van bedema.

(3) Ne tako mnogo dana nakon ovog (događaja) Minucija Rufa, zapovijednika konjaništva, s vlašću jednakom kao i diktator namamio je na prijevaru u bitku i natjerao ga u bijeg. Tiberija Sempronija Grakha, po drugi put konzula, među Lukancima, odsutan naveo u zasjedu i uništio. Marka Klaudija Marcela, po peti put konzula, kod Venuzijena je na jednak način usmrtio.

(4) Predugo bi bilo nabrajati sve bitke. Stoga će biti dovoljno reći jedino ovo, iz čega se može saznati koliko je on bio velik: Dokle god je bio u Italiji, niko mu se nije odupro u bici, niko naspram njega poslije Kanske bitke nije postavio tabor na otvorenom polju.

4. SFL NA HANIBALOVOJ BIOGRAFIJI OD NEPOTA

In medias res, provedba analize SFL-a na odabranom tekstu, najprije, podrazumijeva definisanje plana analize; a, potom i samu analizu teksta.

Analiza sistemske funkcionalne lingvistike obuhvatiti će tranzitivnost teksta kroz analizu principa, među kojima i metafunkcija preko kojih se ostvaruje povezanost teksta sa kontekstom.

SFL opisuje tri apstraktne funkcije (metafunkcije) koje se istovremeno ostvaruju u svakoj rečenici o kojoj govorimo ili pišemo i povezuje naše jezične izbore s kontekstima u kojima jezik sudjeluje.²⁹ Halliday razlikuje tri jezične metafunkcije;³⁰ funkcionalne komponente preko kojih se gradi značenje povezano s kontekstom.

- Ideacijska metafunkcija (engl. *ideational function*) prenosi semantički sadržaj dajući obavijesti o našem doživljavanju vanjskoga svijeta (uključujući misli). Ideacijska funkcija sastavljena je od dvije podsastavnice: **doživljajne** (engl. *experiential*) i **logičke** (engl. *logical*) metafunkcije. Doživljajna metafunkcija omogućava izražavanje događaja (stvarnih ili nestvarnih) i sadržaja, a govorniku ili piscu omogućava da izrazi: (i) načine na koje je sistem doživljaja predstavljen; (ii) postupke kojima se prenosi (materijalne ili akcijske, mentalne ili relacijske); (iii) različite sudionike i okolnosti koji su dijelom tih postupaka. Logički podsistem bavi se načinima na koji su rečenice međusobno povezane. One su ponajprije povezane preko sistema koji opisuje vrstu ovisnosti među surečenicama. Logičko-semantički sistem također opisuje vrstu značenjskih odnosa među povezanim rečenicama.

- Tekstualna metafunkcija (engl. *textual function*) povezuje različite jezične elemente koji se spajaju u koherentnu i kohezivnu cjelinu koja je povezana sa širim kontekstom govora ili pisma. Tekstna metafunkcija osigurava relevantnost iskaza u danom kontekstu, što se ostvaruje koherencijom te kohezivnim obilježjima (elipsa, referenca,

²⁹ James Paul GEE - Michael HANDFORD, *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*, London –New York, 2012., 21.

³⁰ Mirjana BORUCINSKY – Sandra TOMINAC COSLOVICH, Formalno i funkcionalno u jeziku: Sistemska funkcionalna gramatika u odnosu na ostale funkcionalne gramatike i kognitivnolingvističke pristupe, u: *Fluminensia*, god. 27 (2015), br. 2., 19, dostupno online: [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/03_fluminensia_2015_2_Borucinsky_Tominac_Coslovich%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/03_fluminensia_2015_2_Borucinsky_Tominac_Coslovich%20(1).pdf) (pristupljeno 15.5.2020.).

ponavljanje, veznik, kolokacija i tema). Navedena obilježja strukturalno ili leksički povezuju različite dijelove teksta.

- Interpersonalna metafunkcija (engl. *interpersonal function*) služi za uspostavljanje i održavanje društvenih odnosa. Njome se objašnjavaju različita značenja koja se odnose na govornika i slušatelja te njihovu međusobnu interakciju, kao i interakcija sa sadržajem koji se prenosi stavovima izraženima u diskursu.

U nastavku rada, kroz najprije prikazivanje funkcija i metafunkcija, bit će provedena analiza.

4.1. FUNKCIJE I METAFUNKCIJE

4.1.1. IDEACIJSKA METAFUNKCIJA

Ideacijska metafunkcija se vezuje za ideje i sadržaj teksta i pokazuje da jezik koristimo kao sredstvo prikazivanja van jezičke stvarnosti. Postoje dvije vrste ideacijske metafunkcije, a to su:

- a) *Iskustvena* koja se odnosi na sadržaj i ideje teksta, te informacije u tekstu;
- b) *Logička* koja predstavlja logičnu povezanost ideja u rečenici ili ideja u cijelom tekstu.

- *Hac pugna pugnata Romam profectus est nullo resistente.* (Nakon ove bitke bez ičijeg otpora je krenuo na Rim.)

U ovoj rečenici imamo 3 informacije, tj. iskustvene metafunkcije:

1. Bitka se odigrala
2. Nije bilo otpora
3. Krenuo je na Rim

Logička metafunkcija je izražena ablativom apsolutnim u dva navrata:

1. *Hac pugna pugnata* – vremenska logička povezanost sa glavnom rečenicom *Romam profectus est*,
2. *Nullo resistente* – uzročna povezanost s glavnom rečenicom, glavnom idejom i informacijom, *jer mu se niko nije opirao*.

- *In propinquis urbi montibus moratus est.* (Zaustavio se na brdima u blizini grada.)

U ovoj rečenici imamo 2 iskustvene metafunkcije:

1. Zaustavio se na brdima
2. Brda su u blizini grada

- *Cum aliquot ibi dies castra habuisset et Capuam reverteretur, Q. Fabius Maximus, dictator Romanus, in agro Falerno ei se obiecit.* (Pošto je ondje nekoliko dana držao tabor i vraćao se u Kapuu, Kvint Fabije Maksim, rimski diktator, ispriječio mu se (na putu) u Falernskom polju.)

U ovoj rečenici možemo primijetiti više informacija, odnosno iskustvenih metafunkcija:

1. Kvint Fabije Maksim je rimski diktator
2. Držao je tabor nekoliko dana
3. Vraćao se u Kapuu
4. Ispriječio se na Falernskom polju

Logička metafunkcija je izražena veznicima:

1. *Cum aliquot ibi dies castra habuisset* – vremenska logična povezanost sa glavnom rečenicom, *in agro Falerno ei se obiecit.*
2. *Et Capuam reverteretur* – također logična povezanost sa glavnom rečenicom, tačnije ove dvije subordinirane rečenice, povezane sastavnim veznikom *et*, su u logičnoj povezanosti sa glavnom rečenicom: *in agro Falerno ei se obiecit.*

- *Hic clausus locorum angustiis noctu sine ullo detrimento exercitus se expedivit; Fabioque, callidissimo imperatori, dedit verba.* (Ovdje se zatvoren u klancu, noću bez ikakve štete za vojsku, izbavio; i Fabija, vrlo lukavog zapovjednika, nasamario.)

Iskustvene metafunkcije:

1. Bio je zatvoren u klancu
2. Izbavio se noću
3. Nije bilo štete za vojsku
4. Nasamario je Fabija
5. Fabije je vrlo lukav zapovjednik

Logička metafunkcija ove dvije rečenice se ovdje očituje kroz sastavni veznik *et* – *Fabioque*

- *Namque obducta nocte sarmenta in cornibus iuvenorum deligata incendit eiusque generis multitudinem magnam dispalatam immisit.* (Naime, pod okriljem noći je zapalio suho granje vezano o rogove junaca i takve ih, raštrkane na sve strane, potjerao.)

Iskustvene metafunkcije:

1. Zapalio je suho granje
2. Bila je noć
3. Granje je bilo vezano za rogove junaca
4. Junci su bili raštrkani na sve strane
5. On ih je potjerao

- *Quo repentino obiecto visu tantum terrorem iniecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus.* (Ovim iznenadnim prizorom je zadao toliki strah rimskoj vojsci da se niko nije usudio izaći van bedema.)

Iskustvene metafunkcije:

1. Zadao je veliki strah rimskoj vojsci
2. To se desilo iznenadnim prizorom
3. Niko se nije usudio izaći van

Logička povezanost sa glavnom rečenicom *tantum terrorem iniecit* se očituje kroz posljedični veznik *ut*: *Ut nemo sit ausus...*

- *Hanc post rem gestam non ita multis diebus M. Minucium Rufum, magistrum equitum pari ac dictatorem imperio, dolo productum in proelium fugavit.* (Ne tako mnogo dana nakon ovog (događaja) Minucija Rufa, zapovijednika konjaništva s vlašću jednakom kao i diktator, namamio je na prijevaru u bitku i natjerao ga u bijeg.)

Iskustvene metafunkcije:

1. Namamio je Minucija Rufa prevarom
2. Natjerao ga da pobjegne
3. Minucije Ruf je bio zapovijednik konjaništva

4. Imao je vlast poput diktatora
5. To se desilo ubrzo nakon onog događaja

- *Tiberium Sempronium Gracchum, iterum consulem, in Lucanis absens in insidias inductum sustulit.* (Tiberija Sempronija Grakha, po drugi put konzula, među Lukancima, odsutan naveo u zasjedu i uništio.)

Iskustvene metafunkcije:

1. Naveo je u zasjedu Tiberija Sempronija Grakha
2. Nakon toga ga je uništio
3. Za to vrijeme je bio odsutan
4. Desilo se među Lukancima
5. T.S. Grakho je po bio po drugi put konzul

- *M. Claudium Marcellum, quinquies consulem, apud Venusiam pari modo interfecit.* (Marka Klaudija Marcela, po peti put konzula, kod Venuzije je na jednak način usmrtio.)

Iskustvene metafunkcije:

1. Ubio je Marka Klaudija Marcela
2. To je učinio na isti način
3. Desilo se kod Venuzije
4. M.K. Marcel je bio po peti put konzul

- *Longum est omnia enumerare proelia. Quare hoc unum satis erit dictum, ex quo intellegi possit, quantus ille fuerit: quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.*

(Predugo bi bilo nabrajati sve bitke. Stoga će biti dovoljno reći jedino ovo, iz čega se može saznati koliko je on bio velik: Dokle god je bio u Italiji, niko mu se nije odupro u bici, niko naspram njega poslije Kanske bitke nije postavio tabor na otvorenom polju.)

Ovdje možemo vidjeti kako su prva i druga rečenica prekinute tačkom, međutim odnose se jedna na drugu.

Iskustvene metafunkcije:

1. Mnogo je bitaka imao

2. Bio je velik (važan)
3. Dovoljno je malo riječi da se on opiše
4. Bio je u Italiji
5. Bio je nepobjediv
6. Imao je Kansku bitku
7. Nakon Kanske bitke mu se niko nije smio suprotstaviti

4.1.2. INTERPERSONALNA METAFUNKCIJA

Interpersonalne metafunkcije se odnose na odnos između sudionika u tekstu. Radi se, prije svega, o stavu autora spram Hanibala: autor nastoji ostaviti dojam objektivnosti i realno opisati Hanibala, mada je on bio neprijatelj njegovoga naroda.

Hanibalovu vrijednost, neustrašivost kao vojnika i vojskovođe nastoji istaknuti izborom leksičkih i gramatičkih elemenata kao što su: *unum satis erit dictum, quantus ille fuerit, quamdiu* (prilozi su često vrlo učinkoviti kod iskazivanja vlastitoga stava), ponavljanje zamjenice *nemo*...

To možemo vidjeti u sljedećim primjerima:

1. *Quo repentino obiecto visu tantum terrorem iniecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum **nemo** sit ausus.*
2. *quamdiu in Italia fuit, **nemo** ei in acie restitit, **nemo** adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.*

Interpersonalne metafunkcije se očituju i u upotrebi ablativa apsolutnog, te primjer za to možemo vidjeti na samom početku ovog kaputa:

*Hac pugna pugnata Romam profectus est **nullo resistente.** (...bez ičijeg otpora)*
*Hic clausus locorum angustiis noctu sine **ullo detrimento** exercitus se expedit.*
 (...bez ikakve štete za vojsku...)
*Quo repentino obiecto visu **tantum terrorem** iniecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum **nemo** sit ausus. (...toliki strah je zadao rimskoj vojsci...)*

Ovdje se također vidi kakav je odnos među sudionicima u tekstu, odnos između Hanibala i njegovih protivnika.

Hic clausus locorum angustiis noctu sine ullo detrimento exercitus se expedit; Fabioque, callidissimo imperatori, dedit verba. (...vrlo lukavog...)

Ovim primjerom, tj. superlativom se želi istaći to koliko je ustvari Hanibal bio mudar kad je nadmudrio *callidissimo imperatori*.

Sveobuhvatno, interpersonalna metafunkcija u ovome tekstu je izražena na tri nivoa:

- autorov stav prema predmetu pisanja;
- odnos Hanibala i neprijateljskih vojnika; Hanibal se predstavlja kao hrabar vojskovođa kojega su se neprijatelji bojali;
- odnos autora i čitatelja, tj. Nepotovo nametanje mišljenja čitateljima čime utiče na izgradnju njihove percepcije Hanibalove ličnosti.

4.1.3. TEKSTUALNA METAFUNKCIJA

Tekstualne metafunkcije

Jezik služi da se tekst prije svega organizuje i uobliči, da bi ono što se govori bilo povezano s onim što će se poslije toga reći. Zbog toga postoje *tekstualne metafunkcije* koje se, između ostalog, očituju i kroz logičan redosljed elemenata u tekstu.

Tekstualna metafunkcija se očituje kroz povezanost teksta putem veznika i drugih konektora ako ih ima u tekstu, a to su različite fraze, priložne ili prijedložne.

*In propinquis urbi montibus moratus est. **Cum** aliquot ibi dies castra habuisset et Capuam reverteretur... **Hic** clausus locorum angustiis noctu sine ullo detrimento exercitus se expedit; Fabioque, callidissimo imperatori, dedit verba.*

U ovom primjeru možemo vidjeti povezanost jedne sa drugom rečenicom koristeći vremenski, sastavni veznik te prilog za mjesto.

Tekst je povezan i mnogostrukom upotrebom ablativa apsolutnog., što možemo vidjeti u sljedećim primjerima:

*Hac pugna pugnata Romam profectus est **nullo resistente.***

Namque obducta nocte sarmenta in cornibus iuvenorum deligata incendit eiusque generis multitudinem magnam dispalatam immisit.

U nastavku, analiza rada će obuhvatiti tranzitivnost teksta, *id est* analizu u smislu definisanja procesa, sudionika i okolnosti.

4.2. PROCESI, SUDIONICI I OKOLNOSTI

Postupci kojima se prenosi doživljajna funkcija ideacijske metafunkcije, koja omogućava izražavanje događaja i sadržaja govorniku ili piscu, uključuje sljedeće procese:

- **materijalni proces** – izražen glagolima tradicionalne radnje;
- **mentalni proces** – uveden je glagolima koji izražavaju mišljenja, emocije i percepcije;
- **relacijski proces** – izražen glagolima *biti, postojati, izgledati* ili glagolima koji označavaju posjedovanje, te može biti **atributivni i identifikacijski**;
- **glagolski proces** – izražen glagolima govorenja;
- **egzistencijalni proces** – onaj koji ima samo jednog sudionika.

U okviru procesa može biti više sudionika, pri čemu je svaki sudionik određen prema pripadajućem procesu.

Sistemska funkcionalna lingvistika Okolnosti svrstava u 10 kategorija:

- vrijeme;
- mjesto;
- način;
- uzrok;
- društvo;
- uloga;
- mjera;
- uolikoj mjeri;
- tvar;
- te iz kojeg ugla je okolnost percipirana.

Sve navedeno, u nastavku je analizirano zasebno za svaku rečenicu, te prikazano redosljedom rečenica u tekstu.

4.2.1. MATERIJALNI PROCESI

Materijalni procesi iskazani su glagolima i glagolskim skupinama kojima se izražava radnja u tradicionalnom smislu: *uzeti, otvoriti, otići, doći, podignuti, dati, plaćati*, itd.

U materijalnom procesu možemo imati pet sudionika: **Actor/Agens** (vršilac radnje); **Goal** (cilj); **Beneficiary** (korisnik radnje), **Scope** (opseg), **Iniciator** (onaj ko podstiče da se radnja uradi). Goal ili cilj se definiše kao predmet na koji se djeluje.

Sada ćemo to vidjeti i na primjerima.

- *Hac pugna pugnata Romam profectus est nullo resistente.* (Nakon ove bitke bez ičijeg otpora je krenuo na Rim.)

U ovom primjeru imamo jedan materijalni proces, a to je *profectus est* i dva sudionika, a to su: **Actor** - Hanibal, iako nam je subjekt u rečenici vidno sakriven; okolnost mjesta: *Romam*; okolnost načina: *nullo resistente*.

- *In propinquis urbi montibus moratus est.* (Zaustavio se na brdima u blizini grada.)

Ovdje također imamo jedan materijalni proces *moratus est* i jednog sudionika: **Actor**: Hanibal, iako je u rečenici sakriven; okolnost mjesta: *In propinquis urbi montibus*

- *Cum aliquot ibi dies castra habuisset et Capuam reverteretur, Q. Fabius Maximus, dictator Romanus, in agro Falerno ei se obiecit.* (Pošto je ondje nekoliko dana držao tabor i vraćao se u Kapuu, Kvint Fabije Maksim, rimski diktator, ispriječio mu se (na putu) u Falernskom polju.)

U ovoj rečenici imamo dva materijalna *reverteretur i obiecit* sa dva sudionika: **Actor**: *Q. Fabius Maximus*; **Goal**: *Castra*, **Beneficiary**: *ei*; okolnost mjesta: *in agro Falerno*, okolnost vremena: *aliquot dies*

- *Hic clausus locorum angustiis noctu sine ullo detrimento exercitus se expedit; Fabioque, callidissimo imperatori, dedit verba.* (Ovdje se zatvoren u klancu, noću bez ikakve štete za vojsku, izbavio; i Fabija, vrlo lukavog zapovijednika, nasamario.)

U ovom primjeru možemo uočiti dva materijalna procesa *expedit* i *dedit verba* sa dva sudionika: **Actor:** to je sam (On) i **Goal:** verba, **Beneficiary:** Fabio; okolnost vremena: *noctu*, okolnost načina: *sine ullo detrimento exercitus*.

- *Namque obducta nocte sarmenta in cornibus iuvenorum deligata incendit eiusque generis multitudinem magnam dispalatam immisit.* (Naime, pod okriljem noći je zapalio suho granje vezano o rogove junaca i takve ih, raštrkane na sve strane, potjerao.)

Možemo uočiti dva materijalna procesa *incendit* i *immisit* sa dva sudionika: **Actor:** sam Hanibal i **Goal:** sarmenta i multitudinem magnam dispalatam.

- *Quo repentino obiecto visu tantum terrorem iniecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus.* (Ovim iznenadnim prizorom je zadao toliki strah rimskoj vojsci da se niko nije usudio izaći van bedema.)

Ovdje imamo jedan materijalni proces *iniecit* sa dva sudionika: **Iniciator:** On, **Goal:** terrorem i **Beneficiary:** exercitui Romanorum, a u zavisnoj rečenici je **Actor:** nemo; okolnost načina: *quo repentino obiecto visu*

Hanc post rem gestam non ita multis diebus M. Minucium Rufum, magistrum equitum pari ac dictatorem imperio, dolo productum in proelium fugavit. (Ne tako mnogo dana nakon ovog (događaja) Minucija Rufa, zapovjednika konjaništva, s vlašću jednakom kao i diktator namamio je na prijevaru u bitku i natjerao ga u bijeg.)

Materijalni proces u ovom primjeru je *fugavit* sa dva sudionika **Iniciator:** On, **Actor:** M. Minucium Rufum

- *Tiberium Sempronium Gracchum, iterum consulem, in Lucanis absens in insidias inductum sustulit.* (Tiberija Sempronija Grakha, po drugi put konzula, među Lukancima, odsutan naveo u zasjedu i uništio.)

Ovdje vidimo jedan materijalni proces *sustulit* i dva sudionika **Actor:** Hanibal, iako je subjekt u rečenici skriven; **Goal:** Tiberium Sempronium Gracchum

- *M. Claudium Marcellum, quinquies consulem, apud Venusiam pari modo interfecit.* (Marka Klaudija Marcela, po peti put konzula, kod Venuzijena je na jednak način usmrtio.)

Materijalni proces vidimo u glagolu *interfecit* sa dva sudionika: **Actor:** Hanibal; **Goal:** M. Claudium Marcellum; okolnost mjesta: *apud Venusiam*

- *...quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.* (Dokle godje bio u Italiji, niko mu se nije odupro u bici, niko naspram njega poslije Kanske bitke nije postavio tabor na otvorenom polju.)

U ovom primjeru imamo dva materijalna procesa *restitit* i *posuit*, Actor: *nemo*, okolnost mjesta: *In Italia*

4.2.2. MENTALNI PROCESI

Mentalni proces iskazuje se glagolima i glagolskim grupama kojima se izražavaju mišljenja, osjećanja, percepcije: *vidjeti, čuti, saznati, uživati, diviti se, sviđati se/ne sviđati se* i sl. Ovaj proces ima dva sudionika:

- **Sensor** (onaj koji osjeća, vidi, čuje...) i
- **Phenomen/Phenomenon** (ono na što je proces upućen)
- *Quo repentino obiecto visu tantum terrorem iniecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus.* (Ovim iznenadnim prizorom je zadao toliki strah rimskoj vojsci da se niko nije usudio izaći van bedema.)

Ovdje imamo jedan mentalni proces *sit ausus*, a Sensor je: *nemo*.

- *Longum est omnia enumerare proelia. Quare hoc unum satis erit dictum, ex quo intellegi possit, quantus ille fuerit...*(Predugo bi bilo nabrajati sve bitke. Stoga će biti dovoljno reći jedino ovo, iz čega se može saznati koliko je on bio velik.)

U rečenici *Longum est omnia enumerare proelia* mentalni proces je *longum est*, sa samim glagolom *est* to bi bio relacijski proces, ali prilog *longum* ga čini mentalnim procesom jer upravo on iskazuje stav autora, a sve ostalo je Phenomenon jer on može biti realizovan i u obliku čitave klauze; **Sensor** je sam autor.

- ...*ex quo intellegi possit*...

Mentalni proces je *possit* jer mu konjunktiv daje prizvuk stava autora, **Sensor**: skriven, a to je autor; **Phenomenon** je čitava klauza: *quantus ille fuerit*.

4.2.3. RELACIJSKI PROCESI

Relacijski procesi se izražavaju glagolima BITI I IMATI, ali i njima srodnima glagolima: postati, izgledati, nazivati.

Mogu biti:

1. Atributivni – za opisivanje nečega
Sudionici: nositelj atribucije
atribucija
 2. Identifikacijski
Sudionici: identificirani
identifikator
- *Quare hoc unum satis erit dictum.*

Relacijski, atribucijski; **atribucija**: *satis dictum*, **nosilac atribucije**: *hoc unum*

- (...) *quantus ille fuerit* (...)

Relacijski proces, atribucijski; **atribucija**: *quantus*, **nosilac atribucije**: *ille*

- *Cum aliquot ibi dies castra habuisset* (...) (Pošto je ondje nekoliko dana držao tabor...)

Relacijski proces, atribucijski; **atribucija**: *casta*; **nosilac atribucije**: skriven, ali to je Hanibal

4.2.4. GLAGOLSKI PROCESI

Glagolski procesi izraženi glagolima govorenja.

Sudionici u ovom procesu su:

1. Govornik
2. Citirano
3. Preneseno
4. Primalac

- *Longum est omnia enumerare proelia. Quare hoc unum satis erit dictum(...)*
(Predugo bi bilo nabrajati sve bitke. Stoga će biti dovoljno reći jedino ovo...)

Glagolski proces u prvoj rečenici je *enumerare* i u ovom slučaju nemamo sudionika.

U drugoj rečenici glagolski proces je *erit dictum*.

4.2.5. EGZISTENCIJALNI PROCESI

Egzistencijalni procesi se najčešće izražavaju glagolom biti, a imaju samo jednog sudionika (existent).

- (...) *quantus ille fuerit (...)*

U ovoj rečenici egzistencijalni proces je izražen glagolom *fuit*, a sudionik je *ille*.

- (...) *quamdiu in Italia fuit (...)*

U ovoj rečenici egzistencijalni proces također je izražen glagolom *fuit*, a sudionika nema. *Quamdiu* nam ovdje ukazuje na okolnost vremena.

U nastavku rada, biti će prikazana tema i rema (dato i novo) kroz informacijsku i tematsku strukturu teksta, kohezivno obilježje koje opisuje tekstnu metafunkciju.

4.3. INFORMACIJSKA I TEMATSKA STRUKTURA TEKSTA

Za sistemsku funkcionalnu lingvistiku vrlo je značajan način na koji je informacija organizirana unutar rečenice jer se iz njezine strukture vidi da li se radi o planiranom ili neplaniranom govoru/tekstu, da li je on unaprijed osmišljen i planiran ili je spontan. Ta organizacija informacije ogleda se kroz njezinu informacijsku i tematsku strukturu. Sve se to odvija na nivou klauze, ali odražava se na cjelokupni tekst.

4.3.1. INFORMACIJSKA STRUKTURA KLAUZE

- *Hac pugna pugnata, Romam profectus nullo resistente.*
(Nakon ove bitke bez ičijeg otpora je krenuo na Rim.)

U **informacijskoj** strukturi jasno se vidi da je na početku data *poznata informacija* ili **dato**, a to je *pugna* bitka i *Roma* Rim. Podrazumijeva se da čitatelji znaju za bitku i za Rim

s obzirom na sadržaj informacije, budući da je riječ o Hanibalu, kartažanskom vojskovođi koji je pohodio na Rim, odnosno pustošio Italiju bitkom kod Kane. Nastavak rečenice *profectus nullo resistente* krenuo je dok se niko nije odupirao, predstavlja *novu informaciju* ili **ново**.

- *quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.*

(Dokle godje bio u Italiji, niko mu se nije odupro u bici, niko naspram njega poslije Kanske bitke nije postavio tabor na otvorenom polju.)

Također, u ovoj rečenici *poznata informacija* ili **dato** je *Italia* Italija i *post Cannensem pugnam* poslije bitke Kanske bitke, dok je *nova informacija* ili **ново** ostatak rečenice *nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum in campo castra posuit* niko mu se nije odupro u bici, nitko protivno njemu nije postavio u polje vojsku spram njega.

4.3.2. TEMATSKA STRUKTURA KLAUZE

Tematska struktura informacija u ovome tekstu izražena je na način da se **tema** iznosi u obliku oznake za mjesto (*Romam, Capuam, in agro Falerno.*); oznake vremena (npr. *hac pugna pugnata* (ablativom apsolutnim izraženo vremenski), *cum aliquot dies, noctu, post Cannensem pugnam.*); oznake izražavanja mišljenja (*Quā rē hoc ūnum satis erit dictum, ex quō intellegī possit, quantus ille fuerit*: Stoga će biti dovoljno reći jedino ovo, iz čega se može saznati koliko je on bio velik).

Također, u tekstu tema je izražena i kroz uobičajni element: subjekt (*Q. Fabius Maximus, dictator Romanus* Kvint Fabije Maksim, rimski diktator); komplement tj. direktni objekt (*M. Minucium Rufum, magistrum equitum* M. Minucija Rufa, zapovjednika konjaništva). Ono što slijedi nakon navođenja teme je **rema** (nastavak poruke koji se realizuje nakon teme).

4.4. TEKSTNA FUNKCIJA

Tekstna funkcija u tekstu ostvarena je i koherencijom te ostalim kohezivnim obilježjima, što će biti predstavljeno u nastavku rada.

4.4.1. KOHEZIJA TEKSTA

Kohezija teksta postignuta je:

Referencom:

- *Cum aliquot ibi diēs castra habuisset et Capuam reverterētur, Q. Fabius Maximus, dictator Romanus, in agro Falerno ei se obiecit. **Hic**, clausus locorum angustiis, noctu sine ullo detrimento exercitus se expedit; Fabioque, callidissimo imperatori, dedit verba.*

(Pošto je ondje nekoliko dana držao tabor i vraćao se u Kapuu, Kvint Fabije Maksim, rimski diktator, ispriječio mu se (na putu) u Falernskom polju. **Ovdje** se zatvoren u klancu, noću bez ikakve štete za vojsku, izbavio; i Fabija, vrlo lukavog zapovijednika, (nasamario).

Referenca je **endoforička** jer upućuje na entitet iz teksta, izražena korelativnim zamjениčkim prilogom *hic* ovdje.

- ***Hac** pugna pugnata, Romam profectus nullo resistente.*

(Nakon **ove** bitke bez ičijeg otpora je krenuo na Rim.)

Referenca je **endoforička** i **anaforička**, budući da upućuje na nešto što je već poznato, a to je pohod u Rim, endoforička izražena pokaznom zamjenicom *hac*, a anaforička jer se zamjenica odnosi na entitet iz samoga teksta, na nešto što je već poznato, a to je *pugna* bitka.

- *quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus **eum** post Cannensem pugnam in campo castra posuit.*

(Dokle godje bio u Italiji, niko mu se nije odupro u bici, niko naspram **njega** poslije Kanske bitke nije postavio tabor na otvorenom polju.)

Referenca je **kataforička**, jer upućuje na nešto što tek slijedi, izražena pokaznom zamjenicom *eum* njega. Upitno je da li mu se niko nije usprotivio, a to saznajemo u daljnjem tekstu!

Elipsa:

U većem dijelu teksta ispušta se subjekt radnje, a to je Hanibal, kao što je u sljedećoj rečenici:

- *Hac pugna pugnata, Romam profectus nullo resistente.*
(Nakon ove bitke bez ičijeg otpora je krenuo na Rim.)

Vežnim komponentama:

konektorima:

- *Cum aliquot ibi dies castra habuisset et Capuam reverteretur, Q. Fabius Maximus, dictator Romanus...*

(Pošto je ondje nekoliko dana držao tabor i vraćao se u Kapuu, Kvint Fabije Maksim, rimski diktator...).

U ovoj rečenici imamo konektor *Cum aliquot dies* pošto je ondje nekoliko dana, i to vremenski konektor.

U sljedećoj rečenici, imamo zaključni konektor:

- *Qua re hoc unum satis erit dictum, ex quo intellegi possit, quantus ille fuerit.*
(Stoga će biti dovoljno reći jedino ovo, iz čega se može saznati koliko je on bio velik).

U ovoj rečenici konektor je izražen zaključnim veznikom *Qua re* stoga ili dakle.

Leksičkom kohezijom:

Leksička kohezija je postignuta izborom riječi i to **ponavljanjem** riječi kao što su *pugna, dictator* bitka, diktator; upotrebom glagola istog značenja, odnosno **sinonima**: *sustulit, interfecit* maknuo je, ubio je.

4.5. KOLOKACIJE

Spoj riječi koje zajedno daju pozitivnu ili negativnu konotaciju nazivaju se kolokacije. Kolokacije se sastoje od imeničke riječi i pridjevske ili priloške riječi koje povećavaju ili umanjuju vrijednost imenice. U vezi s tim, da li kolokacije imaju pozitivno ili negativno značenje, promiče se i ideologija u tekstu; u ovome tekstu ideologija je prikazana kroz pozitivne konotacije o Hanibalovoj vrijednosti te kvaliteti kroz prizmu hrabrog i neustraživog vojskovođe, kroz sljedeće kolokacije:

- *Qua re hoc unum satis erit dictum, ex quo intellegi possit, **quantus ille fuerit.***
(Stoga će biti dovoljno reći jedino ovo, iz čega se može saznati **koliko je on bio velik**).

Pridjev **quantus** sa sazmjenicom **ille** čini pozitivnu konotaciju, što čini kolokaciju. (u vezi je sa interpersonalnom metafunkcijom). Također pozitivna konotacija je i *Fabioque, **callidissimo imperatori*** Fabiju, **vrlo lukavog zapovijednika**. Pridjev **callidissimo** sa imenicom **imperator** čini pozitivnu kolokaciju, jer govori o kvaliteti njegovoj, odnosno kvaliteti zapovijednika Fabija.

- *Hanc post rem gestam non ita multis diebus M. Minucium Rufum, magistrum equitum pari ac dictatorem imperio, **dolo productum in proelium**, fugavit.*
(Ne tako mnogo dana nakon ovog (događaja) Minucija Rufa, zapovijednika konjaništva, s vlašću jednakom kao i diktator **namamio je na prijevaru u bitku** i natjerao ga u bijeg.).

dolo productum in proelium predstavlja negativnu konotaciju jer prilog **dolo** implicira nešto loše, prevaru, a imenica **proelium** inicira borbu, odnosno oružje, strah i sve ono što je vezano za rat.

4.6. TRANZITIVNOST

Tranzitivnost predstavlja analizu u smislu definisanja procesa, sudionika i okolnosti. Kroz određivanje procesa koji omogućavaju izražavanje sadržaja teksta uz određivanje sudionika i okolnosti, obrađena je tranzitivnost kroz gore navedene primjere u kojima se obrađuju procesi, sudionici i okolnosti. Tranzitivnošću se postiže ublažavanje ili pojačavanje nečije odgovornosti; što se vidi u narednoj rečenici teksta:

- *Qua re hoc unum **satis erit dictum**, ex quo intellegi possit, **quantus ille fuerit.***
(Stoga **će biti dovoljno reći** jedino ovo, iz čega se može saznati koliko je on bio velik).

U ovoj rečenici, **satis erit dictum**, pojačava Hanibalovu kvalitetu, odnosno odgovornost; što predstavlja tranzitivnost.

4.7. IDEOLOGIJA

Sljedeća rečenica iskazuje piščevu **ideologiju**, u kojoj pisac iznosi vlastito mišljenje, odnosno stav prema nekome, u ovome slučaju prema Hanibalu:

- *Qua re hoc unum satis erit dictum, ex quo intellegi possit, quantus ille fuerit.*

(Stoga će biti dovoljno reći jedino ovo, iz čega se može saznati koliko je on bio velik).

- *quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.*

(Dokle god je bio u Italiji, niko mu se nije odupro u bici, nikonaspram njega poslije Kanske bitke nije postavio tabor na otvorenom polju).

Ideologija se ogleda i u ablativu apsolutnom, u sljedećoj rečenici:

- *Hac pugna pugnata, Romam profectus nullo resistente.*

(Nakon ove bitke bez ičijeg otpora je krenuo na Rim).

Konstrukcija *nullo resistente* - radi se o konstrukciji ablativ apsolutni koji se može shvatiti dvojako, kao ablativ uzroka, *jer se niko nije opirao*, ali presudno i kao ablativ načina, *bez ičijeg otpora*. Vrijednost ovoga ablativa apsolutnog ogleda se u tome da je njime autor htio pokazati kolika je vrijednost Hanibalova bila, kolika hrabrost, neustrašivost, da mu niko nije ni pokušao pružiti otpor. Upravo ovim ablativom apsolutnim autor je postigao tu ideološku dimenziju na koju je ciljao.

Iscrpno, kroz cijeli tekst se provlači ideologija o kvaliteti Hanibala, kao vojskovođe te o njegovim ratnim uspjesima. Pisac naglašava pozitivne osobine Hanibala, gdje pisac želi biti objektivan, ali i neutralan kada govori o Hanibalu. Nepot cijelo djelo *Hannibal* zaključuje, odnosno daje ocjenu života i djela Kartažanina Hanibala, prema mnogima jednog od najopasnijih protivnika Rima. Pisac ističe njegove kvalitete prikazane njegovim sudjelovanjem u Drugom punskom ratu kada je porazio rimsku vojsku u bitci kod Ticina i Trebije, kod Trazimenskog jezera i kod Kane.

4.8. MODALNOST

Modalnost predstavlja odnos samoga autora prema onome o čemu piše. U tekstu, modalnost je iskazana konstrukcijom ablativa apsolutnog:

- *Hac pugna pugnata, Romam profectus **nullo resistente**.*
(Nakon ove bitke **bez ičijeg otpora** je krenuo na Rim); čime je ujedno prikazana ideologija Hanibalove kvalitete kao snažnog ratnika.

Obilježja modalnosti izražena su i upotrebom glagolskih oblika mogućnosti i priloga:

- *Qua re hoc **unum satis erit dictum**, ex quo intellegi **possit**, **quantus** ille fuerit.*
(Stoga će biti dovoljno reći jedino ovo, iz čega se **može** saznati koliko je on bio velik).

Possit je konjunktiv glagola koji iskazuje mogućnost, što predstavlja modalnost. U rečenici *satis i quantus* su prilozima kojima autor ikazuje vlastiti stav. Ujedno *satis erit dictum* je tranzitivna struktura kojom je je autor iskazao vlastito mišljenje. Modalnost je izražena prilogom i u sljedećoj rečenici:

- *...**quamdiu** in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.*
(**Dokle god** je bio u Italiji, niko mu se nije odupro u bici, nikonaspram njega poslije Kanske bitke nije postavio tabor na otvorenom polju).

4.9. NOMINALIZACIJA

- *Cum aliquot ibi dies castra habuisset et Capuam reverteretur, **Q. Fabius Maximus, dictator Romanus**, in agro Falerno ei se obiecit.*

(Pošto je ondje nekoliko dana držao tabor i vraćao se u Kapuu, **Kvint Fabije Maksim, rimski diktator**, ispriječio mu se (na putu) u Falernskom polju).

U ovoj rečenici imamo sintagmu *rimski diktator* što predstavlja nominalizaciju, ali i *funkcionalizaciju*, dok je *Kvint Fabije Maksim* nominalizacija.

U sljedećoj rečenici imamo primjer kondenzacije, koja je tip nominalizacije u kojoj se nerečenična jezična sredstva pojavljuju u funkciji priopćavanja rečeničnih sadržaja:

- *Hic, clausus locorum angustiis, noctu sine ullo detrimento exercitus se expedit;*
Fabioque, callidissimo imperatori, dedit verba.
(Ovdje se **zatvoren** u klancu, noću bez ikakve štete za vojsku, izbavio; i Fabija, vrlo lukavog zapovijednika, (nasamario).

U nastavku rada, odgovoriti će se na postavljena pitanja koja će zaključiti provedenu analizu sistemske funkcionalne lingvistike, te dati jasniju sliku o različitim strukturama rečeničnih kompleksa analiziranog teksta.

4.10. FAIRCLOUGHOVA PITANJA

Pitanja na kojima Fairclough temelji svoju lingvističku analizu koja pomaže kritičkoj diskursnoj analizi prikazana su u nastavku; dati su i odgovori na temelju provedene SFL analize teksta.

1. Koji sudionici i koji procesi se koriste?

Kada je u pitanju određenost **Agensa** i **Procesa**, imamo potpunu određenost Agensa, a i Procesi su zaista onakvi kakvim su predstavljeni. Od procesa najviše imamo Materijalni proces, ali imamo i Relacijski i Egzistencijalni proces, dok Mentalni proces nemamo u ovome tekstu. Predmet materije, odnosno procesi u cijelom tekstu su usmjereni na Hanibala, u pozitivnom smislu.

2. Da li su procesi zaista onakvi kakvim se žele prikazati?

Procesi su zaista onakvi kakvim se žele prikazati, odnosno kakvi su predstavljeni. Nema nikakvih alegorija, niti skrivenih poruka.

3. Jesu li sudionici uvijek jasno određeni?

Sudionici jesu jasno određeni, međutim imamo slučajeve u kojima se sudionik podrazumijeva (Actor), gdje isti nije naveden, kao što je u sljedećoj rečenici:

- *Hac pugna pugnata, Romam profectus nullo resistente.*

(Nakon ove bitke bez ičijeg otpora je krenuo na Rim (Hanibal).

4. Koji se način koristi (izjavni, naredbeni ili upitni)?

U ovome tekstu za analizu, tačnije petom poglavlju koristi se izjavni način, budući da se radi o biografiji.

5. Da li se koriste zamjenice *mi* i *vi*, i na koji način?

Zamjenica *mi* se inače upotrebljava za nešto što je pozitivno, dok zamjenica *vi* za nešto što je negativno. U ovome tekstu zamjenice *mi* i *vi* se ne koriste.

6. Da li su vidljiva obilježja relacijske modalnosti i ekspresivne modalnosti?

Izražena su obilježja **relacijske** modalnosti, kojom se ističe odnos između sudionika, kao što je to slučaj u sljedećoj rečenici:

- *Cum aliquot ibi dies castra habuisset et Capuam reverteretur, Q. Fabius Maximus, dictator Romanus, in agro Falerno ei se obiecit.*
(Pošto je ondje nekoliko dana držao tabor i vraćao se u Kapuu, Kvint Fabije Maksim, rimski diktator, **ispriječio mu se** (na putu) u Falernskom polju.) *ei se obiecit* izražava odnos između Hanibala i Kvinta Fabija Maksima.
- *Qua re hoc unum satis erit dictum, ex quo intellegi possit, quantus ille fuerit.*
(Stoga će biti dovoljno reći jedino ovo, iz čega **se može** saznati koliko je on bio velik).

Possit moglo je konjunktiv glagola koji iskazuje mogućnost, što predstavlja **ekspresivnu** modalnost.

- *Hic, clausus locorum angustiis, noctu sine ullo detrimento exercitus se expedit; Fabioque, callidissimo imperatori, dedit verba.*
(Ovdje se zatvoren u klancu, noću bez ikakve štete za vojsku, izbavio; i Fabija, **vrlo lukavog zapovjednika**, (nasamario).

Također, u ovoj rečenici imamo ekspresivnu modalnost izraženu superlativom **callidissimo imperatori vrlo lukavog zapovjednika**.

7. Kako su povezane klauze?

Klauze su povezane logično ili veznicima ili vremenskim ili uzročno-posljedičnim frazama.

8. Kojim su logičkim vezama povezane?

- Veznicima: i, a;
- Frazama:

vremenskim (npr.):

- *Cum aliquot ibi dies castra habuisset et Capuam reverteretur, Q. Fabius Maximus, dictator Romanus, in agro Falerno ei se obiecit.* (Pošto je ondje nekoliko dana držao tabor i vraćao se u Kapuu, Kvint Fabije Maksim, rimski diktator, ispriječio mu se (na putu) u Falernskom polju.

uzročno-posljedičnim frazama (npr.):

- *Quo repentino obiecto visu tantum terrorem iniecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus.* (Ovim iznenadnim prizorom je zadao toliki strah rimskoj vojsci **da** se niko nije usudio izaći van bedema).

9. Da li prevladava odnos koordinacije ili subordinacije?

U ovisnosti od ovih veza, u tekstu imamo i odnos **koordinacije** i odnos **subordinacije**, pri čemu je odnos koordinacije češći, što je i za očekivati, budući da se radi o pripovijedanju.

ZAKLJUČAK

Usmjerenost na strukturu rečenice, ali i na tekst, jeste osnovna značajka sistemske funkcionalne lingvistike do koje smo došli provedenom analizom, kroz metafunkcije.

Summa summarum, došli smo i do sljedećih rezultata i spoznaja analize SFL-a: ideacijska, interpersonalna i tekstualna funkcijska komponenta grade značenje teksta povezano sa kontekstom, te se kao takve smatraju ključnim za razumijevanje lingvističkih procesa, sudionika i okolnosti, ali i za razumijevanje uloge i svrhe analiziranog teksta. To potkrepljuje, u prvom redu, interpersonalna metafunkcija koja je najviše istaknuta u tekstu, budući da se radi o biografiji, književnom djelu koje opisuje život osobe to jest Nepotovom stavu prema Hanibalu. Iznošenjem vlastitog Nepotovog mišljenja o Hanibalu, izborom i kombinovanjem rečeničnih dodataka, naglašeno je da autor iskazuje tranzitivnost paralelno oslikavajući piščevu ideologiju kroz prikazivanje Hanibalove kvalitete u vidu izvrsnog i silnog vojskovođe, kakav je on zaista i bio. Sve to, dakako, uveličavaju relacijska i ekspresivna modalnost, ali i nominalizacija, osobito funkcionalizacija koja značajnim izborom leksema impresivno nominira subjekta *id est* Hanibala.

Izborom i kombinovanjem leksičkih i gramatičkih elemenata u vidu preciznih podataka o Hanibalovom životu, kao i njihovim logičnim redoslijedom ostvarena je jezična organizacija komunikacije u tekstu, što opisuje tekstualnu metafunkciju. Osim informacijske i tematske strukture teksta, kohezija teksta postignuta je kombinacijom endoforičke, anaforičke i kataforičke upotrebe zamjenica. Kohezija je postignuta i elipsom, ponavljanjem, sinonimima, kolokacijama, ali i veznim komponentama: logičnim veznicima, vremenskim i uzročno-posljedičnim frazama, zbog čega preovladava odnos koordinacije u tekstu budući da se radi o izjavnom pripovijedanju.

Logičnim veznicima uz semantički sadržaj, imenskim i glagolskim skupinama, opisana je i ideacijska funkcija; prikazano kao procesi, sudionici i okolnosti. Svi procesi su usmjereni na Hanibala, i to najviše izraženi glagolima tradicionalne radnje, koji materijalni proces predstavljaju najučestalijim procesom doživljajne funkcije u datom tekstu. Također, sudionik u tekstu je jasno određen te se u rečenicama i podrazumijeva, bez navođenja. Osim subjekta, Hanibala, okolnost mjesta i okolnost vremena, kao najučestalije okolnosti, izražavaju tematsku strukturu teksta, što dodatno opisuje tematsku metafunkciju teksta.

U konačnici, sve prethodno izrečeno na temelju provedene analize ostvaruje zadati cilj ovoga rada da se metodom analize i deskripcije predstavi sistemska funkcionalna lingvistika (SFL) na dijelu teksta Hanibalove biografije od Nepota. Uz određivanje procesa, sudionika i okolnosti svaka metafunkcija, kao zaseban princip, realizirana je strukturalno različitim rečeničnim kompleksima koji iskazuju značenje teksta odabranim i kombinovanim leksičkim i gramatičkim elementima, čime je i ostvarena komunikacija. Zajedničkim djelovanjem odnosa jezika i konteksta, prikazan je značaj sistemske funkcionalne lingvistike; jezičnim djelovanjem govornika Nepota stvoren je koherentan izvještaj o Hanibalu u formi biografije.

Uz to, povijesna biografija o Hanibalu, iscrpno prikazuje Hanibala kao izvrsnog vojskovođu svih vremena, najmoćnijeg neprijatelja Rima, ali uporedo prikazuje i vrijednost Nepotovog djela *De excellentibus ducibus exterarum gentium* iz spisa *De viris illustribus*. Iz predstavljenog djela, ali i provedene analize, značajno je naglasiti da ovaj Nepotov spis, nazvan projektom biografija predstavlja važan izvor informacija o grčkim državicima, ali dakako i o tadašnjim političkim prilikama i tradicionalnim vrijednostima kulturnog relativizma vremena u kojemu su živjeli subjekti Nepotovih biografija.

Iznoseći karakteristične crte i anegdote ljudi, Nepot u biografijama ostavlja zaključak u vidu iznošenja vlastitog stava i mišljenja o sadržaju svakom čitaocu, što ujedno govori o kvaliteti djela, ali i autora. Srednji stilski nivo Nepotove proze klasičnog rimskog razdoblja, jednostavnošću jezika i izlaganja, ali i informiranošću koje nude Nepotove biografije, dakako stavljaju Nepota na mjesto pisca drugog reda Ciceronovog perioda. O vrijednosti djela i autora Kornelija Nepota govore i potonji antikvari i kompilatori poput Higina i Svetonija sa svojim biografskim zbornicima o slavnim ljudima, ali i Plutarh koji preuzima Nepotov model pisanja.

Post scriptum, vođena vlastitim zaključkom kvalitete i značaja biografija i opisanih ličnosti u biografijama, kao i samoga djela *De viris illustribus* i autora Kornelija Nepota, ali i drugih rimskih autora vrijednih spomena zbog značajnih historijskih spoznajnih djela; ovaj završni rad kao krunu petogodišnjeg obrazovanja posvjedočenim ovim napisanim radom, završavam poznatom Senekinom izrekom: *Per aspera ad astra* – Preko trnja do zvijezda (Radom do uspjeha), koja je ujedno i *poeta doctus* da se radom, trudom i zalaganjem dolazi do uspjeha; sve ostalo je iluzorno. *Vivat scientia!*

BIBLIOGRAFIJA

LITERATURA

1. Conte, G. B., *Latin Literature: A History*, Baltimore - London, 1999.
2. Divković, M., *Latinsko hrvatski rječnik*, Zagreb, 1900.
3. Flašar, M. – Budimir, M., *Pregled rimske književnosti – De auctoribus Romanis*, Beograd, 1986.
4. Gee, J. P. – Handford, Michael H., *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*, London – New York, 2012.
5. Gortan, V. – Gorski, O. - Pauš, P., *Latinska gramatika*, Zagreb, 1998.
6. Halliday, M. A. K., *ON GRAMMAR* [edicija “Collected Works of M. A. K. Halliday”, knjiga 1, priređivač Johnatan J. Webster], Continuum: London & New York, 2005.
7. Hart, C., *Discourse, Grammar and Ideology: Functional and Cognitive Perspectives*, London, 2014.
8. Tronski, I. M., *Povijest antičke književnosti*, prev. Miroslav Kravar, Zagreb, 1951.

IZVOR

9. Diogenes: Cornelius Nepos. *Vitae (Cornelii Nepotis Vitae cum Fragmentis*, ed. P. K. Marshall, 1977).

INTERNET IZVORI

10. Badurina, L., Jezično raslojavanje i tipovi diskursa, u: *Jezik književnosti i književni ideologemi: zbornik radova 35. seminara Zagrebačke slavističke škole*, Zagreb, 2007. [online]. [pristupila 15.5.2020.]. Dostupno na: <https://stilistika.org/stiloteka/rasprave/163-jezicno-raslojavanje-i-tipovi-diskursa>
11. Borucinsky, M. - Tominac C. S., *Formalno i funkcionalno u jeziku: Sistemska funkcionalna gramatika u odnosu na ostale funkcionalne gramatike i kognitivnolingvističke pristupe // FLUMINENSIA*, god. 27 (2015), br. 2. [online]. [pristupila 15.5.2020.]. Dostupno na: [file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/03 fluminensia 2015 2 Borucinsky Tomina c Coslovich%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/03%20fluminensia%202015%202%20Borucinsky%20Tominac%20Coslovich%20(1).pdf)

12. Bryn Mawr Classical Review, *Cornelius Nepos. Berhümte Männer. De viris illustribus. Lateinisch-deutsch. Sammlung Tusculum*, Düsseldorf, 2006. [online]. [pristupila 15.5.2020.]. Dostupno na: <https://bmc.brynmawr.edu/2006/2006.10.02/>
13. Dickinson College Commentaries, *Cornelius Nepos / Life of Hannibal: Works of Nepos*. [online]. [pristupila 15.5.2020.]. Dostupno na: <http://dcc.dickinson.edu/nepos-hannibal/works-nepos>
14. *ISFLA*. [online]. [pristupila 15.5.2020.]. Dostupno na: <http://www.isfla.org/Systemics/definition.html>
15. The Latin Library, *Nepos*. [online]. [pristupila 15.5.2020.]. Dostupno na: http://www.thelatinlibrary.com/nepos.html?fbclid=IwAR2ruHQEBcLOuVzOpw dn0z-IPSDGM-k3TIym7SKGdTOknU_r9-E6YrpAeSk
16. Thomas G. McCarty, The Content of Cornelius Nepos „De viris illustribus“, u: *The Classical World*, br. 67 (6), 1974. [online]. [pristupila 15.5.2020.]. Dostupno na: https://www.jstor.org/stable/4348069?read-now=1&seq=9#page_scan_tab_contents

POPIS SLIKA

Slika 2: Popis biografija *De excellentibus ducibus exterarum gentium*

SADRŽAJ

SAŽETAK	2
UVOD.....	3
1. CORNELIUS NEPOS	5
2. DE VIRIS ILLUSTRIBUS.....	7
3. IZVORNI TEKST S PRIJEVODOM	11
4. SFL NA HANIBALOVOJ BIOGRAFIJI OD NEPOTA	13
4.1. FUNKCIJE I METAFUNKCIJE.....	14
4.1.1. IDEACIJSKA METAFUNKCIJA	14
4.1.2. INTERPERSONALNA METAFUNKCIJA.....	18
4.1.3. TEKSTUALNA METAFUNKCIJA	19
4.2. PROCESI, SUDIONICI I OKOLNOSTI	20
4.2.1. MATERIJALNI PROCESI	21
4.2.2. MENTALNI PROCESI.....	23
4.2.3. RELACIJSKI PROCESI.....	24
4.2.4. GLAGOLSKI PROCESI.....	24
4.2.5. EGZISTENCIJALNI PROCESI	25
4.3. INFORMACIJSKA I TEMATSKA STRUKTURA TEKSTA	25
4.3.1. INFORMACIJSKA STRUKTURA KLAUZE	25
4.3.2. TEMATSKA STRUKTURA KLAUZE	26
4.4. TEKSTNA FUNKCIJA	26
4.4.1. KOHEZIJA TEKSTA	27
4.5. KOLOKACIJE	28
4.6. TRANZITIVNOST.....	29
4.7. IDEOLOGIJA	30
4.8. MODALNOST	31
4.9. NOMINALIZACIJA.....	31
4.10. FAIRCLOUGHOVA PITANJA.....	32
ZAKLJUČAK	35
BIBLIOGRAFIJA.....	37
POPIS SLIKA	39